

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.4>

ПРАВОВІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ІНЦІАТИВ У СФЕРІ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО І ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Гурчумелія У.І.,*аспірант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства**Ужгородського національного університету,**начальник управління забезпечення діяльності керівництва, міжнародних та регіональних зв'язків виконавчого апарату Закарпатської обласної ради**<https://orcid.org/0000-0002-4571-7844>*

Гурчумелія У.І. Правові форми реалізації місцевих ініціатив у сфері міжрегіонального і транскордонного співробітництва.

У статті розглянуто основні аспекти розвитку транскордонного співробітництва на локальному та регіональному рівні. Сформовано визначення інституційних форм, яких набуває міжрегіональна і транскордонна співпраця.

Розглянуто питання здійснення транскордонного співробітництва органами виконавчої влади та місцевого самоврядування шляхом укладення угод, реалізації спільних проєктів, їх ролі та участі у таких транскордонних консультативно-дорадчих органах як міжурядові комісії та ради з Угорщиною, Республікою Польща, Словацькою Республікою та Румунією, визначено недоліки у цій сфері та запропоновано шляхи їх усунення.

Проаналізовано на досвіді Закарпатської області інтеграційні процеси та формування європейського об'єднання територіального співробітництва за участі українських і угорських органів місцевого самоврядування.

Виявлено переваги та недоліки у діяльності такого інституту транскордонного співробітництва як Міжрегіональна асоціація «Карпатський єврорегіон», на основі аналізу отриманих здобутків і напрацювань країн – членів асоціації упродовж спільної 25-ти річної діяльності окреслено перспективні шляхи її трансформації та перетворення в успішну інституцію, здатну конкурувати з іншими інтеграційними об'єднаннями за участі держав – членів Європейського Союзу. Разом з тим виявлено невідповідність нормативно-правової бази у сфері транскордонного співробітництва міжнародному праву, у тому числі стосовно врегулювання питань утворення транскордонних об'єднань та викладено пропозиції щодо його вдосконалення.

Розкрито тему політики стратегічного планування розвитку країни, участі України у існуючих міжнародних стратегіях та програмах, а також формування нових концепцій макрорегіонального

розвитку транскордонних територій. Зокрема, відкриття нових можливостей для України завдяки голуванню у Стратегії ЄС для Дунайського регіону у 2022 році, поглиблення добросусідських відносин з країнами – членами ЄС, доповнення інших ініціатив, таких як Карпатська конвенція, міжсекторальну інтеграцію та широку участь зацікавлених сторін різних рівнів (національного, регіонального, державного та недержавного) через залучення у процес створення нової Макрорегіональної Стратегії ЄС для Карпатського регіону тощо.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, міжрегіональне співробітництво, прикордонні регіони, європейське об'єднання територіального співробітництва, угода про співпрацю, міжурядова комісія, макрорегіональна стратегія.

Gurchumeliia U.I. Legal forms of implementation of local initiatives in the field of interregional and cross-border cooperation.

The main aspects of development the cross-boarder cooperation on a local and regional level are mentioned in this article. The definition of institutional forms is formed for the cross-boarder cooperation.

The issue of cross-border cooperation between executive authorities and local self-government bodies was considered by concluding agreements and implementing joint projects, their roles and participation in such cross-border advisory bodies as intergovernmental commissions, councils and working groups with Hungary, the Republic of Poland, the Slovak Republic and Romania, and identified disadvantages in this area and suggested ways of their elimination.

Integration processes and the formation of European Grouping of Territorial Cooperation with participation of Ukrainian and Hungarian self-government bodies are analyzed based on the Transcarpathian experience.

Benefits and drawbacks of such an institution of cross-border cooperation as the Interregional Association «Carpathian Euroregion» were identified. Promising ways of its developments and transformation

into a successful institution that can compete with other integration associations with the participation of the member states of the European Union are outlined and they were based on the analysis of the achievements and gains of the member countries during the joint 25-year activity.

Simultaneously there is an inconsistency of the regulatory framework in the field of cross-border cooperation with international law including the inconsistency concerning the settlement of the creation of cross-border associations issues and suggestions of its improvement are presented.

The topic of the policy of strategic planning of the state development is revealed, Ukraine participates in the existing international strategies and programs, as well as the formation of new concepts of macro-regional development of cross-border territories. In particular, opening new opportunities for Ukraine by chairing the EU Strategy for the Danube Region in 2022, deepening good neighborly relations with EU member states, complementing other initiatives such as the Carpathian Convention, cross-sectoral integration and broad stakeholder participation (national, regional, state and non-state) were involved in the process of creating a new EU Macro-Regional Strategy for the Carpathian region, etc.

Key words: cross-border cooperation, interregional cooperation, boarder regions, European grouping of territorial cooperation, cooperation agreement, intergovernmental commission, macro-regional strategy.

Постановка проблеми. У наукових колах, серед політичних діячів та управлінців продовжує тривати дискусія щодо того, якої форми і змісту повинно набувати міжнародне співробітництво, що саме лежить у основі міжрегіонального співробітництва, яким є найбільш точне і вірне визначення транскордонного співробітництва. Основи цих понять були закладені ще у правових актах двох європейських регіональних міжнародних організацій – Ради Європи і Європейського Союзу, далі ЄС прийняв низку регламентів, що регулюють питання транскордонного співробітництва, а Україна у 2004 році - Закон України «Про транскордонне співробітництво». Однак, універсального і єдиного підходу до впровадження інституційних форм євро-регіональної співпраці та правових форм реалізації місцевих ініціатив у сфері міжрегіонального і транскордонного співробітництва на сьогодні у вітчизняному законодавстві так чітко і не відображено.

Стан опрацювання цієї проблематики свідчить про те, що значну увагу транскордонному співробітництву приділяють такі вітчизняні вчені як О. В. Бабанська, І. М. Годя, А. В. Балян, І. Є. Журба, Н. І. Колінько, Б. М. Короп, І. К. Кравців, М. В. Лізанець, Н. П. Луцишин, О. М. Лютак, В. В. Маркович, Є. Е. Матвеев, М. М. Межевич, Н. А. Мікула, О. М. Яковлева, О. М. Литвишко, Є. В. Рябінін, Н. М. Буг-

лай, П. Ю. Беленький, С.І. Устич, І. В. Артёмов, М. О. Лендьел, Я. В. Лазур, Є. А. Василькова, М. О. Баймуратов, В. С. Могілевський, Ю. І. Фетько. З числа іноземних науковців досліджували питання транскордонного співробітництва та його інституційних форм М. Бреуер, А. Якубовський, Л. Сикора, Б. Кавалько, Г. Гожеляк, А. Міжчук та ін.

Метою статті є дослідження генези євро-регіонального співробітництва на прикладі Закарпатської області, пошук найбільш прийнятних та ефективних правових форм реалізації місцевих ініціатив у сфері міжрегіонального і транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу.

Сьогодні транскордонне співробітництво набуває особливої актуальності в умовах децентралізації влади в Україні та є одним із інструментів прискорення процесів наближення рівня життя населення прикордонних територій до середньоєвропейського. Транскордонне співробітництво органів місцевого самоврядування полягає у здійсненні спільних дій, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин із суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Таке співробітництво сприяє вільному переміщенню людей, товарів і капіталу через кордон, об'єднанню зусиль суб'єктів транскордонного співробітництва, зокрема органів місцевого самоврядування для розв'язання спільних проблем прикордонних територій, здійсненню євроінтеграційних заходів на регіональному рівні.

У той же час, вагому роль відіграє міжрегіональне співробітництво, яке виникає внаслідок взаємозгодженої діяльності органів місцевого самоврядування двох або декількох регіонів як всередині держави, так і за її межами, спрямовано на спільне вирішення питань економічного, соціального, культурного, екологічного розвитку даних територій із широким залученням місцевої спільноти. Співробітництво між регіонами відкриває нові можливості для активізації діяльності на периферійних територіях і підвищення їх конкурентоспроможності, сприяє сталому розвитку окремих територій, у тому числі депресивних первісно за своїм потенціалом та внаслідок прикордонного розташування.

У цьому аспекті головними інституціями, які уособлюють у собі регіональну владу та можуть виступати ініціаторами налагодження міжрегіональних і транскордонних зв'язків є обласні державні адміністрації та обласні ради. Розподіл їх повноважень та функцій у цій галузі регулюються чинним законодавством та мають свою специфіку. Зокрема, відповідно до статей 7, 13, 19, 140 - 146 Конституції України, статті 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про транскордонне співробітництво» органи місцево-

го самоврядування є суб'єктами транскордонного співробітництва, які наділені відповідними повноваженнями, мають права і обов'язки [1, 2, 3]. Водночас згідно з Указом Президента України від 25 травня 2001 року № 341/2001 «Про Концепцію державної регіональної політики» діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування ґрунтується на принципах конституційності та законності, що передбачає чіткий розподіл завдань, повноважень та відповідальності між ними [4].

Відповідно до Указу Президента України від 05.03.2002 № 217 «Про Порядок здійснення зовнішніх зносин Радою міністрів АР Крим, місцевими державними адміністраціями» місцеві державні адміністрації здійснюють заходи у сфері зовнішніх зносин за попереднім письмовим погодженням з Міністерством закордонних справ України з наступним інформуванням про результати проведених заходів, у тому числі про укладені документи [5]. В той же час Уряд України, здійснюючи свої повноваження у сфері зовнішньополітичної діяльності держави залучає місцеві державні адміністрації до формування пріоритетних напрямків розвитку транскордонного співробітництва, участі у роботі міжурядових комісій з економічних питань, розвитку прикордонної інфраструктури, з питань національних меншин, транскордонного та міжрегіонального співробітництва та ін., під час яких розглядається актуальна проблематика двостороннього співробітництва, приймаються відповідні рішення. Натомість, органи місцевого самоврядування не включені до цього процесу, хоча є одними із головних дійових осіб у вирішенні стратегічних питань регіонального розвитку, у тому числі за рахунок фінансового і ресурсного забезпечення.

Разом з тим, керівники обласних рад можуть самостійно, без погодження з центральними відомствами, здійснювати закордонні візити та проводити переговори, за результатами яких можуть укладатися протоколи зустрічей, інші документи різних форм і найменувань (угоди, договори, меморандуми та ін.). У цьому випадку чинне законодавство спрощує механізм транскордонної співпраці на рівні посадових осіб органів місцевого самоврядування. Таким чином, як територіальні громади на рівні сільської ради, селища, міста чи району, так і обласні ради можуть самостійно, із врахуванням загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів, налагоджувати нові транскордонні та міжрегіональні зв'язки.

Сьогодні Закарпатська область активно співпрацює з адміністративно-територіальними одиницями іноземних держав. Так, за участі Закарпатської обласної ради укладено 14 угод про транскордонне, торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво з органами самоврядування іноземних держав, за самостійної участі Закарпатської обласної державної адміністрації – 22 таких угод, за участі територіальних громад Закарпат-

ської області – 240 угод [6]. При цьому найбільшу кількість угод про партнерство укладено між громадами Берегівського району та областей Саболч-Сатмар-Берег, Боршод-Абадуй-Земплен, Гевеш Угорщини. На основі їх виконання здійснюються заходи з розвитку партнерських відносин з іноземними країнами відповідно до політики добросусідства та співпраці, забезпечується участь у національних та міжнародних програмах щодо розвитку прикордонних регіонів.

Разом з тим, у світлі реформи з децентралізації, які розпочались ще у 2014 році відповідно до Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», що принесли одночасно зміни до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації, постає питання про перегляд існуючих угод про співробітництво з адміністративними одиницями іноземних держав. Актуальність цього питання зумовлена тим, що відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування сьогодні сформовано значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ), які є дієздатним та найбільш наближеним до громадянина інститутом влади. Саме ОТГ сьогодні повинні виступити головними ініціаторами консолідації зусиль з іноземними партнерами з метою визначення потенційних можливостей для економічного та соціального розвитку територій та реалізації спільних проєктів із залученням коштів інвесторів, міжнародних організацій та фондів.

Оскільки сучасні взаємини між Україною та іноземними державами, в числі інших аспектів, спираються на історичні зв'язки та контакти, які можуть дозволити розбудувати міжрегіональні відносини за різними напрямками двостороннього співробітництва, то цілком очевидним є те, що найближчими партнерами для Закарпаття у цьому сенсі є країни – сусіди. Тут слід зауважити, що основи транскордонних зв'язків з регіонами цих країн закладені ще у 1993 році, коли утворився Карпатський Єврорегіон [7]. Саме через інституції цієї міжрегіональної асоціації встановлено перші партнерські зв'язки між Закарпатською областю та областю Саболч-Сатмар-Берег, Гевеш та Боршод-Абауй-Земплен Угорщини, Кошицьким та Пряшівським самоврядними краями Словаччини, повітами Марамуреш і Сату-Маре Румунії, Підкарпатським воєводством Польщі, а в подальшому – з регіонами Чехії, Австрії, Німеччини, Хорватії.

Історія створення Карпатського Єврорегіону та його функціонування є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних, іноземних науковців і дослідників. Однак, єдиної думки щодо ефективності діяльності цього утворення у майбутньому не існує. У свій час Карпатський Єврорегіон, об'єднавши 19 країв

і областей України, Румунії, Угорщини, Словаччини і Польщі з населенням близько 16 мільйонів, став рушійною силою і координатором співробітництва його членів у різних сферах економічного й суспільного життя. З того часу відбулось приєднання країн-учасників до НАТО і Європейського Союзу, що змінило співіснування України у цьому об'єднанні, яка опинилась на зовнішньому кордоні ЄС [8, 9]. Однак, поруч із зміною статусу країн та підвищення їх конкурентоспроможності, периферійність прикордонних регіонів, що ввійшли до Карпатського Євро регіону і до тепер зумовлює низку проблем соціально-економічного характеру, на вирішення яких в першу чергу спрямовуються внутрішні ресурси держави – члена ЄС. Тому, питання розвитку транскордонних зв'язків з прикордонними територіями України, у тому числі у формі різного роду інтеграційних об'єднань, цікавить іноземні регіони, у першу чергу, з огляду на можливість залучення додаткових фінансових коштів з фондів ЄС для реалізації проектів у рамках програм Східного Партнерства, Європейського інструменту сусідства, Норвезького фінансового механізму та ін.

Успішним прикладом такого співробітництва за участі органів самоврядування Закарпатської області є Європейське об'єднання територіального співробітництва ТИСА (далі – ЄОТС ТИСА), до складу якого увійшли область Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина), місто Кішварда (Угорщина) та Закарпатська область. Слід зазначити, що з часу заснування ЄС цього інструменту транскордонного співробітництва ЄОТС ТИСА є першим в Україні об'єднанням, створеним між країною-членом ЄС та третьою країною. Угоду про утворення такого об'єднання учасниками було укладено у жовтні 2015 року, керуючись Законом України «Про транскордонне співробітництво» та Указом Президента України від 05.03.2002 № 217 «Про Порядок здійснення зовнішніх зносин Радою міністрів АР Крим, місцевими державними адміністраціями» ЄОТС ТИСА було утворене як об'єднання, яке базується на взаємній згоді та домовленості угорської та української сторін на підставі Угоди про транскордонне співробітництво.

Разом з тим, у 2004 році до Закону України «Про транскордонне співробітництво» було внесено суттєві зміни і сформульовано визначення таких понять як об'єднання євро регіонального співробітництва (ОЕС), європейське об'єднання територіального співробітництва (ЄОТС), євро регіон. Наразі Законом України «Про транскордонне співробітництво» встановлено порядок надання дозволу утворення ОЕС. Зокрема, в ст. 9 Закону наведено основні вимоги щодо створення ОЕС на території України, положення про участь суб'єктів транскордонного співробітництва у цьому об'єднанні, яке утворюється на території держави – члена Ради Європи, норми матеріального та фінансового забезпечення діяльності ОЕС [10].

Разом з тим, аналогічного порядку утворення ЄОТС у Законі не наведено. Оскільки Закон України «Про транскордонне співробітництво» за предметом правового регулювання належить до сфер, правовідносини в яких регулюються правом Європейського Союзу (acquis ЄС), пропонуємо доповнити ст. 12 Закону положеннями про те, що суб'єкти транскордонного співробітництва, які планують стати учасником європейського об'єднання територіального співробітництва або утворити його спільно з такими суб'єктами країни-члена Європейського Союзу, повинні керуватися Конституцією України, міжнародними зобов'язаннями України у сфері транскордонного співробітництва, іншими нормативно-правовим актам України; проекти угоди про утворення ЄОТС та статуту такого об'єднання необхідно розробляти суб'єктам транскордонного співробітництва країни-члена Європейського Союзу, які є його засновниками, відповідно до національного законодавства країни, на території якої є місцезнаходження такого об'єднання. Таке доповнення до Закону відповідатиме положенням джерела права Європейського Союзу (acquis ЄС) - Регламенту №1082/2006 Європейського Парламенту і Ради від 05.06.2006 (далі – Регламент) із змінами від 17 грудня 2013 року, де зазначено, що ЄОТС можуть створюватися на території Європейського Союзу відповідно до умов визначених Регламентом, ЄОТС повинне мати правосуб'єктність, зареєстрований офіс ЄОТС повинен знаходитись на території країни-члена Європейського Союзу, згідно із законодавством якої створений принаймні один із учасників ЄОТС [11].

В той же час, уповноваженим представникам суб'єктів транскордонного співробітництва необхідно надсилати проекти угоди про утворення ЄОТС та статуту такого об'єднання на розгляд до Мінрегіону. При цьому угоду про утворення ЄОТС слід підписувати в установленому порядку та схвалити на найближчому пленарному засіданні місцевої ради, на якому рада приймає рішення про вступ або участь у створенні такого об'єднання. Такі пропозиції також відповідають положенням, наведеним у Регламенті. Зокрема у статті 4а Регламенту йдеться, що у випадку створення ЄОТС з потенційним учасником з «третьої країни», держава-член Європейського Союзу, з якою пов'язаний такий потенційний учасник, повинна переконатися, що умови статті 3а виконуються, та письмово підтвердити державі-члену Європейського Союзу, де буде зареєстрований офіс ЄОТС, що компетентним органом «третьої країни» погоджено участь майбутнього учасника у ЄОТС відповідно до умов та процедур, викладених у Регламенті.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо стверджувати, що прийняття таких доповнень до Закону сприятиме розширенню кола суб'єктів транскордонного співробітництва; унормуванню процедури участі суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України у європейських об'єднаннях

територіального співробітництва; створенню сприятливих умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України та інших країн; підвищенню рівня розвитку регіонів.

Транскордонна територія, що поєднує Закарпатську область з регіонами Угорщини, Словаччини, Румунії та Польщі наділена важливим геополітичним розташуванням, і особливу роль тут відіграють Карпати. У 2003 році Україна приєдналася до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, учасниками якої є також країни Центральної та Східної Європи (Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина), метою якої є забезпечення збалансованої політики сторін [12].

У 2018 році Україна підписала з урядами Польщі, Угорщини та Словаччини спільну декларацію про наміри щодо створення нової Макрорегіональної стратегії Європейського Союзу для Карпатського регіону для посилення транскордонної співпраці у реалізації спільних ініціатив з підвищення якості довкілля, рівня функціональної доступності в рамках території українських Карпат, інституційної співпраці, територіальної згуртованості народів. Макрорегіональна стратегія ЄС для Карпатського регіону, так само як і Стратегія ЄС для Дунайського регіону, є важливими інструментами у формуванні європейської солідарності, що дозволяють зосередити діяльність на окремих аспектах територіального розвитку відповідно до стратегічних цілей держави та європейського вектору геополітики України. До прикладу, у рамках Стратегія ЄС для Дунайського регіону країни співпрацюють за 12 пріоритетними напрямками, що сприяє більшій згуртованості народів Дунайського макрорегіону та прискоренню євроінтеграційних процесів.

Тому, Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська і Чернівецька області підтримали ініціативу створення Макрорегіональної стратегії ЄС для Карпатського регіону, підписавши Спільну Резолюцію про це у 2020 році, з якою звернулись до Уряду України, документально засвідчивши своє прагнення до розширення рамок співпраці з сусідніми країнами.

Висновки. Проведене дослідження дає нам змогу зробити висновки, що сусідство з країнами ЄС та все, що з цим пов'язано для Закарпатської області є невід'ємною частиною суспільного життя. Спільні кордони з сусідніми європейськими країнами є як лініями розмежування, так і лініями єднання, що породжує спільну відповідальність та спільні потреби і можливості. Така транскордонна співпраця сьогодні дає змогу реалізувати спільні заходи у економічній та гуманітарній сферах, сприяє зміцненню зв'язків між культурними та освітніми установами, створенню стабільних відносин між громадами.

Міжрегіональне і транскордонне співробітництво у своїй більшості є локально сфокусованим, націле-

ним на подолання природних та адміністративних кордонів між країнами. В той же час, у зв'язку з поглибленням світової кризи, спричиненої поширенням вірусу SARS-CoV-2, усе більшого значення набувають макрорегіональні стратегії ЄС, котрі покликані об'єднати регіони задля ефективного використання наявного потенціалу та пошуку шляхів вирішення спільних проблем. Таким чином, місцеві ініціативи у сфері транскордонного співробітництва, направлені на залучення додаткових ресурсів у розвиток громад через скоординовані дії та синергію зусиль разом з партнерськими регіонами іноземних держав, повинні бути синхронізовані з новими програмами ЄС на період 2021-2027 років, що у свою чергу сприятиме поглибленню діалогу між усіма учасниками цього процесу.

За результатами проведеного аналізу сучасних форм транскордонного співробітництва можна стверджувати, що однією з найбільш ефективних є діяльність у рамках ЄОТС. Така співпраця може створити додаткові перспективи для прикордонних територій щодо покращення надання послуг і впровадження інфраструктурних змін у всіх галузях регіонального розвитку, передусім за рахунок технічної та фінансової допомоги ЄС [9,10].

Разом з тим, залишається невирішеною низка проблем, які наразі існують у сфері транскордонного і міжрегіонального співробітництва, зокрема, таких як нерегульованість визначення понять транскордонного, міжрегіонального, міжтериторіального та прикордонного співробітництва, відсутність норм, що передбачають необхідність визначення типової форми угоди та статуту створення окремих форм транскордонного співробітництва, обмеженість повноважень суб'єктів транскордонного співробітництва у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Голос України. 1996. №128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4894>.
2. Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні». Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. С.170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
3. Закон України від 24 червня 2004 року № 1861-IV «Про транскордонне співробітництво». Відомості Верховної Ради України. 2004. № 45. С.499. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>.
4. Указ Президента України від 25 травня 2001 року № 341/2001 «Про Концепцію державної регіональної політики». Офіційний вісник України. 2001. №22. С.20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text>.
5. Указ Президента України від 05.03.2002 № 217 «Про Порядок здійснення зовнішніх зносин Ра-

- дою міністрів АР Крим, місцевими державними адміністраціями». Урядовий кур'єр. 19.03.2002. №52. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217/2002#Text>.
6. Інформаційно-аналітичні матеріали управління зовнішньоекономічних зв'язків, інвестицій та транскордонного співробітництва Закарпатської облдержадміністрації.
 7. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. Львів. ІРД НАН України. 2003. 222 с.
 8. Постанова Верховної Ради «Про приєднання України до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями». Відомості Верховної Ради України. 1993. №36. С. 370. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3384-12>.
 9. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями. Мадрид, 21 травня 1980 року. Офіційний вісник України. 2006. № 9. С. 200. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text.
 10. Янків М. М. Теоретичні аспекти та особливості функціонування транскордонного регіону. Бізнес Інформ. 2020. №11. С. 6–12. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-6-12>.
 11. Регламент ЄС №1302/2013 Європейського парламенту і Ради від 17 грудня 2013 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) №1082/2006 про Європейське об'єднання територіально-співробітництва (ЕОТС). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-13032013.pdf>.
 12. Мокій А.І. Напрями забезпечення безпеки розвитку територіальних громад у процесі реформи адміністративно-територіального устрою України: аналітична записка. НДСІ. 2015. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ter_gromadu-0ba09.pdf.